

1a Jornada Fundació PRESME: NOVES MIRADES EN SALUT MENTAL I APRENTATGE.

Les aportacions de la teoria de l'aferrament a la comprensió de les dificultats d'aprenentatge i comportament.

Bellaterra, 14 de novembre de 2008.

AFERRAMENT, COMPORTAMENT I APRENTATGE

Heather Geddes

L'educació representa una oportunitat meravellosa per a molts alumnes i pot contribuir de forma considerable en la salut mental i beneficiar la comunitat. Aquí és on el món del coneixement i l'oportunitat es fa accessible per l'interès i el compromís dels adults en una societat estable i estructurada, la qual també enalteix la integració social i la inclusió. És una oportunitat d'experimentar i desenvolupar les nostres capacitats per sentir que pertanyem en aquesta societat, que hi podem fer una contribució i que hi podem tenir responsabilitat i sentir respecte per fer-ho. Agraïdament, molts nois i noies experimenten això.

No obstant això, hi ha una llarga història de preocupacions sobre els alumnes que no aconseguen els objectius a l'escola, i els factors de risc que hi són associats són ben coneguts. Conflictes amb la família, abús, criminalitat, drogues i alcohol, malalties de salut mental, pares absents i pèrdues no resoltes estan lligades a la no realització i a problemes de comportament. Tot i això, la percepció dels docents i la resposta a les qüestions del comportament es troben en el centre de la discussió sobre les dificultats emocionals i de comportament a les escoles. El grup identificat que presenta conductes de més risc són els nois de baix nivell socio-econòmic, associat a situacions familiars de pares monoparentals o absents.

Les implicacions negatives del fracàs escolar són extensives i poden portar a un retraïment, exclusió social i exposició als riscos de delinqüència i possible criminalitat. És important comprendre els factors que porten cap a aquesta vulnerabilitat en els nois/es i com la Teoria de l'Aferrament relata clarament experiències per a una bona actuació social.

Estudis de seguiment a partir de casos observats en la recerca dels primers vincles indiquen que "la qualitat de l'aferrament és una predicció del comportament en la llar d'infants".

És una evidència que un aferrament segur és un factor lligat a l'èxit del nen/a a l'escola en termes de:

Competències socials, curiositat, jocs i exploració, simpatia vers els altres i obediència al docent.

Aquests comportaments deriven de l'experiència d'unes bones relacions precoces, on s'han trobat les claus necessàries per a un desenvolupament social i emocional.

Algunes experiències tenen implicacions per a les capacitats dels alumnes en el moment d'experimentar el desconeixement, d'explorar allò que no saben -la tasca d'aprendre- i de demanar suport als altres quan apareix el repte i el desconcert de "no saber" amb el compromís amb l'aprenentatge i el docent.

El triangle de l'aprenentatge va ser construït per vincular les relacions triangulars dinàmiques que es donen entre l'alumne, el docent i la tasca d'aprendre i ens ajuda a reconèixer les diferents pautes a l'aula i a poder identificar les possibilitats de la intervenció.

Certament, és sabut pels professionals de l'educació que les respostes dels alumnes davant les expectatives que es tenen d'ells poden ser diverses i clarament influenciades per diferents factors. La recerca d'aquests factors relacionats amb el comportament i l'èxit subratlla el lligam entre experiències d'aferrament negatives i respostes al mestre i a la tasca.

Comentaris de professors especialistes en alumnes amb experiències **d'aferrament evitatiu**, relaten la necessitat de control de la proximitat amb el professor. En relació amb el comportament evitatiu, "El nen no pot apropar-se degut al rebuig dels pares i no pot allunyar-se degut a la necessitat de vincular-se" (Main in Hopkins 1987).

Els patrons de comportament identificats en alguns materials clínics són recollits en diferents perfils i assenyalats com:

Perfil evitatiu:

Aproximació a l'aula: Aparent indiferència davant l'ansietat en noves situacions-autoconfiança

Resposta al mestre: Negació de la necessitat de suport i ajuda del mestre. Sensibilitat a l'aproximació del mestre.

Resposta davant la tasca: Necessitat de ser autònom i part de la tasca a la vegada, i independent del mestre. Sentiment d'hostilitat cap al mestre traslladant-lo cap als altres o a la tasca.

Habilitats i dificultats: impossibilitat de desenvolupar el seu potencial, ús limitat del llenguatge i la creativitat.

L'enfocament del vincle a la tasca compartida capacita l'alumne per experimentar l'interès i la participació del professor sense angoixes en la relació. Els docents que utilitzen aquest model per entendre el comportament de l'alumnat i les seves respostes, han descrit els camins mitjançant els quals han utilitzat la tasca per promoure "seguretat" en els alumnes (Geddes, 2006). Els docents descrivien com, amb el temps, els alumnes eren més capaços d'assumir riscos i començaven a ser més expressius i creatius. Quan es lliuraven de l'ansietat que la intensitat de la proximitat evocava, els alumnes eren més capaços d'acceptar el suport i l'aprovació del mestre i començaven a experimentar una sensació diferent amb ells mateixos,

una oportunitat per canviar els seus models operants interns i les seves expectatives vers els altres.

El patró del vincle mostrat pels alumnes amb un **aferrament ambivalent** era molt diferent.

Es veia la necessitat en els nens d'un constant i freqüent contacte físic per estar segurs de l'atenció de l'adult.

El perfil de l'aprenentatge reflecteix l'ansietat de l'alumne, les pors de la pèrdua de l'atenció del mestre i, quan es produeix el rebuig de la tasca experimenta com una intrusió en la relació amb el mestre. L'alumne pot rescatar l'atenció del mestre per la seva aparent dependència entre ells, i intentar assumir el control de la tasca més que vincular-se a ella, com si ell fos el mestre. La identificació amb l'adult és sovint una defensa contra el sentiment d'indefensió i sovint alguns d'aquests alumnes poden arribar a ser molt "petits-adults" usant un ús del llenguatge aparentment sofisticat amb el qual busca dominar l'atenció més que compartir els pensaments i les idees. A l'extrem d'aquest "continuum" poden arribar a presentar una fòbia a l'escola com si assistir a l'escola fos una amenaça que provoca una intensa ansietat de separació.

El perfil resistent/ambivalent a l'aula:

Estadi 1: Aproximació a l'escola/l'aula: Augmenten els nivells d'ansietat i el desconcert (amb la fòbia a l'escola a l'extrem del "continuum")

Estadi 2: Resposta al mestre

- Necessita suport mitjançant l'atenció del mestre
- Aparent dependència del mestre
- Expressió hostil al mestre

Estadi 3: Resposta a la tasca

- Dificultats en l'intent davant la tasca sense suport
- Incapaç de fer la tasca a causa de les preocupacions per la pèrdua de l'atenció del mestre

Estadi 4: Habilitats i dificultats

- Probablement no desenvoluparà el seu potencial
- El llenguatge pot tenir un desenvolupament correcte
- Els aprenentatges poden estar acompanyats d'hostilitat

Treballant amb aquesta dinàmica a la classe, els mestres sovint expliquen que experimenten sentiments d'irritació davant les demandes contínues dels alumnes però quan el comportament dels alumnes és reïnterpretat com ansietat de sentir-se perdut, els mestres són capaços de respondre amb diferents tècniques. Les tasques d'aprenentatges són diferenciades en diferents passos i dissenyades per minimitzar l'ansietat i augmentar el sentiment d'autonomia. Algunes intervencions permeten als alumnes comprometre's a la tasca durant suficient temps per començar a experimentar alguns pensaments diferents de l'ansietat de separació i començar a

experimentar autonomia i autoconfiança. Un altre cop, l'experiència dels alumnes i les expectatives comencen a canviar quan les seves necessitats reals són compreses i conegudes en el treball diari de l'aula.

La conducta més desafiant a l'escola és sovint efectuada pels alumnes amb un **aferrament desorganitzat**. Aquests alumnes són sovint exclosos de les escoles i troben el seu lloc a petits espais concrets o fora de l'escola amb la relativa "protecció" dels grups d'iguals i bandes. Alguns comportament poden reflectir una precoç incapacitat davant l'angoixa, reflectint poca capacitat per superar la por i la incertesa i actuar, com a única manera de comunicar l'experiència.

Els records d'experiències d'incapacitat poden arribar a ser realitats de l'aquí i l'ara, el comportament pot ser una comunicació sobre inseguretats precoces i incapacitats vers experiències adverses.

Nivells d'estrès determinats pel sistema nerviós afecten el desenvolupament de la personalitat i del cervell. Reaccions i agressivitat com a resposta a l'ansietat no continguda i experiències no processades, poden dominar el comportament. La por i la incertesa són insuportables i els alumnes més vulnerables poden buscar sentir seguretat per desfer-se de l'ansietat i les pors en els altres i en la comunitat.

Aspectes comuns del comportament observats a l'aula són relatats com a resposta de l'absència d'experiències d'una base segura a la infància. En la part d'extrema ansietat sovint trobem:

- Comportament reactiu associat a una sortida cerebral indirecta d'agressivitat i fàcilment ser provocat
- Desconfiança vers els altres
- Actuar més que comunicar mitjançant paraules o pensaments
- Poca autoconsciència o sensibilitat pels altres
- Hipervigilància
- Sensibilitat davant la denigració i humiliació i especialment davant del fracàs dins la tasca d'aprenentatge
- Necessitat de tenir el control com a defensa contra les pors inconsolables i desconcertants i una absència del mecanisme d'imitació – defensa omnipotent

Resum

Es tracta d'una breu discussió sobre el potencial de la Teoria de l'aferrament per entendre el comportament dels alumnes i respostes als reptes implícits de l'aprenentatge, com indicadors de l'enorme potencial dels sistemes escolars els quals fan contribucions importants per millorar els models interns operants dels alumnes vulnerables, els quals precoçment han estat sense seguretat. Això és predit en la incomprensió d'una dinàmica lligada a les relacions i al compromís amb l'aprenentatge a les aules, particularment la sensibilitat dels professors per

entendre el comportament dels alumnes i respondre en relació al rol com a “figura educativa d’aferrament”. El compromís en l’aprenentatge és un camí per accedir a les oportunitats. Accedir a les oportunitats és un pont per a la inclusió social incloent el compromís en les relacions i en el treball –els paràmetres de la vida d’èxit proposada per Freud.